

**PREPORUKE
UNIVERZALNOG
PERIODIČNOG
PREGLEDA
U VEZI S POLOŽAJEM
LGBT+ OSOBA**

U susret zakonu o istopolnim
zajednicama

Preporuke Univerzalnog periodičnog pregleda u vezi s položajem LGBT+ osoba

U susret zakonu o istopolnim zajednicama

Izdavač:

Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM
Kneza Miloša 4
11103 Beograd
www.yucom.org.rs

Za izdavača:

dr Katarina Golubović

Autori:

Milan Filipović, Kylie Kapelke

Dizajn i prelom:

Ivana Zoranović
Dosije studio

Federal Foreign Office

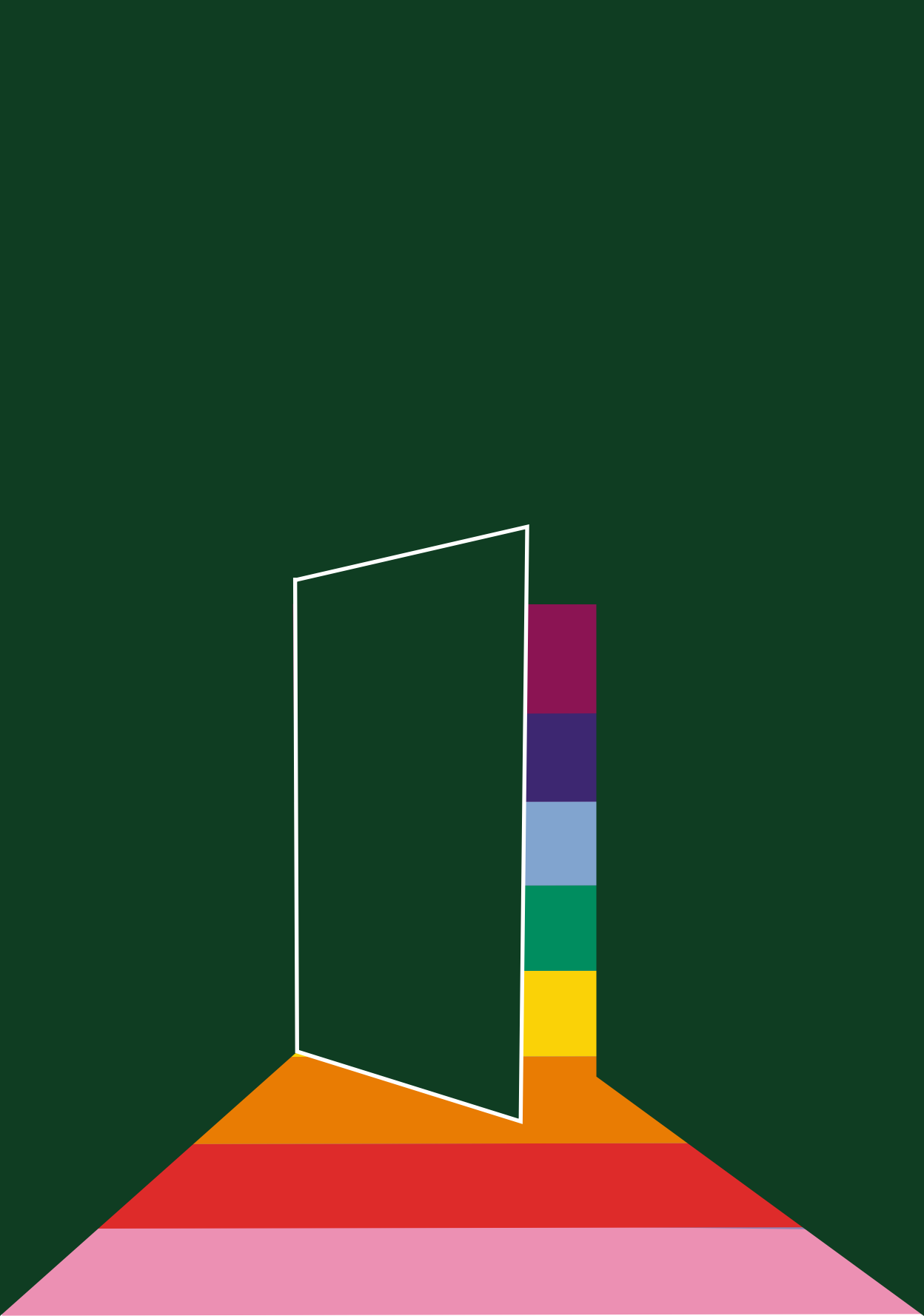

„Preporuke Univerzalnog periodičnog pregleda u vezi s položajem LGBT+ osoba - U susret zakonu o istopolnim zajednicama“ je nastala u okviru projekta „Poglavlje 23: Unapređenje pravnog okvira za razvoj osnovnih prava“ koji je realizovao Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM uz podršku ambasade Savezne Republike Nemačke u Srbiji. Stavovi izneti u ovoj analizi ne odražavaju nužno stavove ambasade Savezne Republike Nemačke u Srbiji.

SADŽAJ

I.	UVOD	5
II.	TREĆI PERIODIČNI CIKLUS	7
III.	ČETVRTI PERIODIČNI CIKLUS	10
IV.	ZAKON O ISTOPOLNIM ZAJEDNICAMA	13
V.	ZAKLJUČAK	17

I. UVOD

Položaj LGBT+ osoba u Srbiji napredovao je u poslednjih 20 godina, što se posebno vidi u redovnom održavanju Parade ponosa u Beogradu. Ovaj put je obeležen pomacima nakon nasilnih incidenata tokom prvog pokušaja održavanja Prajda 2001. godine. Takođe, ističe se pozitivan razvoj kroz organizaciju manifestacije Evroprajd (EuroPride) 2022. godine, koja je prvi put održana u ovom delu Evrope. Posebno je značajno što se na mestu predsednice Vlade nalazi osoba koja javno izražava svoju seksualnu orijentaciju, što ukazuje na inkluzivnost na najvišim političkim nivoima.

Uprkos ovim pozitivnim koracima, međutim, ispod površine i dalje postoje ozbiljni izazovi u vezi s položajem LGBT+ zajednice. Ključna prepreka u razvoju njihovih prava je nepriznavanje pravnih posledica istopolnih zajednica, a očekivano usvajanje zakona o istopolnim zajednicama zaustavljeno je zbog navodne nesaglasnosti s Ustavom.

Neregularnosti oko Evroprajda 2022, uključujući zabranu policije i održavanje u smanjenom obimu zbog bezbednosnih pitanja, zajedno s izjavama najviših državnih zvaničnika koje nisu doprinele toleranciji prema LGBT+ zajednici, predstavljaju ozbiljne prepreke. Napadi na Pride info centar, koji nisu adekvatno procesuirani, oslikavaju i dalje prisutnu ugroženost ne samo imovine, već i lične bezbednosti članova LGBT+ zajednice.

Procesuiranje krivičnih dela koja se odnose na širenje mržnje i netrpeljivosti izuzetno je retko. Član 54a Krivičnog zakonika, koji predviđa zločin iz mržnje kao otežavajuću okolnost, primenjen je u 13 presuda do kraja 2022. godine.

Univerzalni periodični pregled (UPR) predstavlja značajno sredstvo za procenu stvarnog položaja ranjivih grupa u društvu, uključujući LGBT+ zajednicu. Ovaj proces, koji sprovodi Savet za ljudska prava UN, pruža priliku za dijalog, saradnju i deljenje preporuka između država članica s ciljem unapređenja ljudskih prava. Bitno je istaći da, iako UPR proces često rezultira preporukama opšteg karaktera za čije ispunjenje nije moguće postaviti objektivne kriterijume, one ipak odražavaju trendove i izazove s kojima se suočava LGBT+ zajednica u Srbiji. Proučavanjem preporuka iz trećeg i četvrtog ciklusa UPR-a možemo dobiti uvid u ostvarivanje tih preporuka i korake koje je Srbija preduzela kako bi unapredila položaj LGBT+ osoba.

II. TREĆI PERIODIČNI CIKLUS

Treći periodični ciklus iz UPR o Srbiji uključuje ograničene LGBT+ preporuke, koje su uglavnom **usredsređene na akcije i politike protiv diskriminacije**. U Izveštaju Radne grupe, Čile i Grčka pohvaljuju akcije koje je Srbija preduzela kako bi smanjila diskriminaciju lezbejki, gej, biseksualnih, transrodnih i interseksualnih osoba, dok je mnogo više zemalja pozvalo Srbiju da preduzme veće akcije u borbi protiv diskriminacije, društvene stigmatizacije i nasilja nad LGBT+ zajednicom.¹ Italija traži da Srbija poveća napore u sprečavanju diskriminacije lezbejki, gej, biseksualnih, transrodnih i interseksualnih osoba; Brazil traži da se primeni zakon protiv diskriminacije; Francuska preporučuje Srbiji da uspostavi mere protiv diskriminacije i promoviše ljudska prava manjina; Češka podstiče Srbiju da iskoreni diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije; Portugal želi da se Srbija bori protiv društvene stigmatizacije; Honduras poziva Srbiju da okonča nasilje na osnovu seksualne orijentacije, rodnog identiteta i HIV statusa; Australija traži zakone za sprečavanje diskriminacije na osnovu interpolnog statusa; Island traži od Srbije da se bori protiv društvene stigmatizacije, diskriminacije i nasilja na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta.²

Mnoge zemlje su takođe izrazile zabrinutost zbog nedostatka zakona, politike i zaštite od diskriminacije u Srbiji. Pored preporuka svake od ovih zemalja, sâm Komitet za ljudska prava preporučio je Srbiji da eliminiše svaki oblik društvene stigmatizacije, diskriminacije i nasilja nad LGBT+ zajednicom.³ Iz rezimea podnesaka zainte-

1 Izveštaj Radne grupe za Univerzalni periodični pregled, Treći periodični ciklus, strane 9–11.

2 Ibid., strane 9–10,12,17.

3 Kompilacija o Srbiji, informacije UN, Treći periodični ciklus, strana 3.

resovanih strana o Srbiji, *Amnesty International London* zatražio je da Zakon o zabrani diskriminacije i Poverenik za zaštitu ravnopravnosti obezbede efektivnu zaštitu i pristup delotvornim pravnim sredstvima za LGBT+ osobe i organizacije, a *XY-Spectrum* je dodao zahtev da se polne karakteristike uključe kao posebna osnova diskriminacije u ovom zakonu.⁴ Srbija je na ove zahteve i zabrinutost odgovorila konstatacijom da je od poslednjeg ciklusa ostvaren napredak u poboljšanju položaja LGBT+ osoba, kao i u realizaciji kursa obuke za zaposlene u socijalnoj zaštiti o stavovima prema LGBT+ osobama.⁵

Univerzalni periodični pregled se zatim fokusira na prava LGBT+ zajednice, uglavnom na **slobodu izražavanja i slobodu okupljanja**. Holandija, Australija, Brazil i Island pohvaljuju napredak Srbije u obezbeđivanju slobode izražavanja i mirnog okupljanja lezbejki, gej, biseksualaca, transrodnih i interseksualnih osoba,⁶ kao i državni tim Ujedinjenih nacija, koji je konstatovao da su nedavne parade ponosa u Beogradu protekle bez incidenata i nasilja.⁷ Srbija se složila, ponovivši da su parade ponosa i LGBT+ događaji posle 2014. godine održani bez većih incidenata i da su grupe protiv Prajda stavljene pod kontrolu.⁸ Srbija je istakla i da je Ministarstvo unutrašnjih poslova 2016. godine usvojilo Akcioni plan za unapređenje policijskog ponašanja i saradnje sa LGBT+ osobama kroz kurseve, obuke i nove pravilnike.⁹ S druge strane, suprotno svim pohvalama, Novi Zeland i dalje preporučuje Srbiji da preduzima stalne korake kako bi lezbejkama, gej, biseksualnim, transrodnim i interseksualnim osobama garantovala pravo na slobodu izražavanja i okupljanja.¹⁰

U kratkoj raspravi o zakonodavstvu u ovom ciklusu, Irska traži da Srbija kreira zakone koji dozvoljavaju istopolna građanska partner-

4 Rezime podnesaka zainteresovanih strana o Srbiji, Treći periodični ciklus, strana 3.

5 Nacionalni izveštaj, Treći periodični ciklus, strane 3 i 6.

6 Izveštaj Radne grupe za Univerzalni periodični pregled, Treći periodični ciklus, strane 6, 9–11.

7 Kompilacija o Srbiji, informacije UN, Treći periodični ciklus, strana 3.

8 Nacionalni izveštaj, Treći periodični ciklus, strana 8.

9 Ibid., strana 8.

10 Izveštaj Radne grupe za Univerzalni periodični pregled, Treći periodični ciklus, strana 17.

stva i brak kao odgovor na raširenu homofobiju.¹¹ Zaštitnik građana Republike Srbije (PoCRS) takođe je preporučio Srbiji da usvoji zakon o istopolnim partnerstvima, kao i zakone kojima će se regulisati promene pola i rodnog identiteta, zabraniti diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije u obrazovanju i inkriminisati netolerancija seksualne orijentacije i rodnog identiteta.¹² Pored toga, Komitet za ljudska prava je zatražio da Srbija donese mere za zakonsko prepoznavanje pola.¹³

Što se tiče pravne zaštite, u zajedničkom podnesku organizacija civilnog društva (JS5) navodi se da Srbija nije uspjela dovoljno da zaštiti organizacije koje se bave pravima LGBT+ od zastrašivanja, napada i uznemiravanja.¹⁴ JS5 je pozvao Srbiju da sveobuhvatno i nepristrasno istraži ove napade kako bi počiniocima privela pravdi.¹⁵ Srbija je navela u odgovoru da njen Krivični zakonik uključuje razmatranje da li je napad izazvan seksualnom orijentacijom ili rodnim identitetom, te tvrdila da su svi napadi na LGBT+ osobe otvoreno osuđeni od strane zvaničnika i da su se počinioci procesuirani.¹⁶

11 Ibid., strana 5.

12 Rezime podnesaka zainteresovanih strana o Srbiji, Treći periodični ciklus, strane 1–2.

13 Kompilacija o Srbiji, informacije UN, Treći periodični ciklus, strana 3.

14 Rezime podnesaka zainteresovanih strana o Srbiji, Treći periodični ciklus, strana 5.

15 Ibid., strane 1–2.

16 Nacionalni izveštaj, Treći periodični ciklus, strana 6.

III. ČETVRTI PERIODIČNI CIKLUS

Četvrti periodični ciklus iz Univerzalnog periodičnog pregleda o Srbiji pokazuje snažan fokus na pravni okvir za istopolne brakove i partnerstva, prepoznavanje roda i zdravstvenu zaštitu koja afirmiše trans i interpolne osobe. Iako je uspostavljanje zakonodavstva samo nakratko pomenuto u prošlom ciklusu, ono je postalo centralni fokus ovog pregleda. Radna grupa, državni tim Ujedinjenih nacija i sama Srbija saopštili su da je Nacrt zakona o istopolnim zajednicama pripremljen 2021. godine, ali se od tada čeka na njegovo usvajanje.¹⁷ Nemačka, Španija, Holandija, Kolumbija, Švedska, Brazil, Urugvaj i Sjedinjene Američke Države pozvale su Srbiju da odobri i usvoji zakon o istopolnom partnerstvu kako bi se legalizovali istopolni brakovi u Srbiji.¹⁸ Kao nacionalna institucija za ljudska prava, Zaštitnik građana Republike Srbije (PoCRS) takođe je preporučio da Srbija usvoji zakone koji dozvoljavaju istopolne zajednice i zakone koji regulišu promene pola i rodnog identiteta, što je isti zahtev koji je postavio i u prethodnom ciklusu revizije.¹⁹ Proširujući molbu za zakon o istopolnim brakovima, Finska, Holandija i organizacije za ljudska prava (JS1) zatražile su donošenje dodatnih zakona kako bi se uspostavilo zakonsko prepoznavanje roda i trans i interseksualna zdravstvena zaštita.²⁰ PoCRS je dodao i zahtev da se Zakon o policiji prilagodi tako da sadrži za-

-
- 17 Izveštaj Radne grupe za Univerzalni periodični pregled, Četvrti periodični ciklus, strana 3; Kompilacija o Srbiji, informacije UN, Četvrti periodični ciklus, strane 2 i 10; Nacionalni izveštaj, Četvrti periodični ciklus, strana 13.
 - 18 Izveštaj Radne grupe za Univerzalni periodični pregled, Četvrti periodični ciklus, strane 23–24.
 - 19 Rezime podnesaka zainteresovanih strana o Srbiji, Četvrti periodični ciklus, strana 2.
 - 20 Izveštaj Radne grupe za Univerzalni periodični pregled, Četvrti periodični ciklus, strana 23; Rezime podnesaka zainteresovanih strana o Srbiji, Četvrti periodični ciklus, strana 9.

branu diskriminacije seksualne orijentacije.²¹ Delegacija je navela da je Zakonom o matičnim knjigama sad dozvoljeno da se upisuju promene pola.²²

Zahtevi za eliminisanje diskriminacije LGBT+ osoba su slični, ali manje sveobuhvatni od zahteva iz prethodnog ciklusa. Švedska, Belgija i Nemačka podelile su zabrinutost u vezi s nedostatkom prava, sloboda i ovlašćenja koja se daju LGBT+ osobama, dok je Norveška bila zabrinuta zbog nasilja.²³ Preporuke za zaustavljanje diskriminacije i nasilja nad lezbejkama, gej, biseksualnim, transrodnim i interseksualnim osobama iznele su Francuska, Španija, Portugal i Finska.²⁴ Kostarika je zatražila jednake mogućnosti za LGBT+ populaciju, a Portugal je svom zahtevu dodao stvaranje inicijativa i obuku za one koji sprovode zakone, kao i za zaposlene zdravstvu i obrazovanju.²⁵ Organizacija *Stichting Broken Chalk Amsterdam* (BCN) istakla je da, čak i uz antidiskriminaciono zakonodavstvo, Srbija nije obezbedila nikakav kontekst ili svest o LGBT+ temama u bilo kojoj oblasti obrazovanja, uključujući nastavni plan i program, obuku nastavnika ili zvanične politike.²⁶ Srbija je odgovorila objašnjavajući kako su pomogli LGBT+ osobama stvaranjem društvenog centra u Novom Sadu, uklanjanjem predrasuda iz udžbenika i pripremanjem analize interseksualnih i transeksualnih osoba.²⁷

U poslednjem ciklusu pregleda samo je Novi Zeland pozvao na jačanje prava LGBT+ populacije na slobodu izražavanja i slobodu okupljanja, dok su sve ostale zemlje pohvalile Srbiju za napredak u ovoj kategoriji. Srbija je 2022. godine bila domaćin Evropske nedelje ponosa. Iako je Srbija najavila taj događaj kao uspešan, Po-CRS je saopštio da je, zbog bezbednosnih rizika, šetnja Evroprajda

21 Rezime podnesaka zainteresovanih strana o Srbiji, Četvrti periodični ciklus, strana 2.

22 Nacionalni izveštaj, Četvrti periodični ciklus, strana 13.

23 Izveštaj Radne grupe za Univerzalni periodični pregled, Četvrti periodični ciklus, strane 4, 6–8.

24 Ibid, strane 19–20, 23–24.

25 Ibid, strane 20 i 22.

26 Rezime podnesaka zainteresovanih strana o Srbiji, Četvrti periodični ciklus, strana 10.

27 Nacionalni izveštaj, Četvrti periodični ciklus, strana 13.

2022. bila zabranjena.²⁸ Poslednji ciklus je fokusiran na zabrinutost i preporuke o slobodi izražavanja i okupljanja, bez pomena pohvala. Belgija, Čile, Luksemburg, Malta, Finska, Meksiko, Nemačka, tim Ujedinjenih nacija i JS1 zatražili su da Srbija preduzme neophodne korake kojima garantuje zaštitu prava na slobodu izražavanja i slobodu okupljanja za LGBT+ osobe.²⁹

Državni tim Ujedinjenih nacija fokusirao se na nedostatak pravne zaštite lezbejki, gej, biseksualnih, transrodnih i interseksualnih osoba u Srbiji, što je problem koji je ukratko obrađen u JS5 u prethodnom ciklusu. Veoma slično prethodnim tvrdnjama i preporukama JS5, tim Ujedinjenih nacija, Sjedinjene Američke Države i Meksiko zatražili su od Srbije da efikasno i pravično istraži i odgovori na zločine iz mržnje i nasilje nad LGBT+ osobama, jer se zna da su takvi napadi nedovoljno istraženi i neprocesuirani.³⁰ Takođe su istakli porast zabrinutosti u vezi s nasiljem u porodici prema LGBT+ osobama, ranjivošću romskih lezbejki i nedostatkom dostupnog tretmana za transrodne osobe.³¹ Srbija je potom iznela statistiku iz evidencije Krivičnog zakonika, član 54a, koja pokazuje da je seksualna orijentacija najčešći osnov za zločine iz mržnje.³²

28 Rezime podnesaka zainteresovanih strana o Srbiji, Četvrti periodični ciklus, strana 2.

29 Izveštaj Radne grupe za Univerzalni periodični pregled, Četvrti periodični ciklus, strane 19–20, 24; Kompilacija o Srbiji, informacije UN, Četvrti periodični ciklus, strana 10; Rezime podnesaka zainteresovanih strana o Srbiji, Četvrti periodični ciklus, strana 9.

30 Izveštaj Radne grupe za Univerzalni periodični pregled, Četvrti periodični ciklus, strane 20 i 24; Kompilacija o Srbiji, informacije UN, Četvrti periodični ciklus, strane 5 i 10.

31 Kompilacija o Srbiji, informacije UN, Četvrti periodični ciklus, strana 5.

32 Nacionalni izveštaj, Četvrti periodični ciklus, strana 13.

IV. ZAKON O ISTOPOLNIM ZAJEDNICAMA

Put ka zakonskom priznavanju istopolnih partnerstava u Srbiji traje godinama. Nacionalna strategija za prevenciju diskriminacije (2013–2018)³³ istakla je potrebu za donošenjem zakona o istopolnim partnerstvima, ali je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i socijalni dijalog započelo rad na izradi nacрта tek u februaru 2021. godine. Uprkos konsenzusu civilnog društva i izvršne vlasti, usvajanje zakona je zaustavljeno.

Početakom 2021. Ministarstvo je objavilo polazne osnove za zakon o istopolnim zajednicama, oslanjajući se na najbolju uporednopravnu praksu. Zainteresovane strane, uključujući pojedince i organizacije, pozvane su da daju svoj doprinos, što je rezultiralo nacrtom koji je dobio široko odobrenje, posebno LGBT+ zajednice i civilnog sektora. Nacrt je pokrivaio praktične aspekte života članova LGBT+ zajednice kao što su osnivanje i raskidanje partnerstva, prava tokom bolesti, podela imovine, oporezivanje, penzije, nasleđe i položaj neregistrovanih partnerstava. Nacrt se, međutim, nije bavio pitanjima roditeljstva, usvojenja i starateljstva.

Donošenje Zakona o istopolnom partnerstvu bilo je deo procesa koji se odvijao paralelno s donošenjem Zakona o izmenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije i Zakona o rodnoj ravnopravnosti. Uprkos napretku u izradi nacрта, zakonodavni proces je zaustavljen nakon što je predsednik izrazio nespremnost da potpiše

³³ Strategija prevencije i zaštite od diskriminacije, Vlada RS, 10. jul 2013. Dostupno na: <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2013/60/1/reg>

zakon, navodeći bi bio u suprotnosti s Ustavom. Vlada Republike Srbije nikad nije usvojila nacrt pomenutog zakona, te on nije poslat Narodnoj skupštini na razmatranje i eventualno usvajanje.

U izveštaju o sprovođenju Revidiranog Akcionog plana za Poglavlje 23: „pravosuđe i osnovna prava“,³⁴ kao jedna od obaveza navedena je primena Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2022. do 2030. godine³⁵ i Akcionog plana za period 2022–2023. godine za sprovođenje Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2022. do 2030. godine.³⁶ Pored toga, Srbija je po navedenom Akcionom planu za Poglavlje 23 dužna da obezbedi adekvatan institucionalni kapacitet za primenu pomenute strategije. Smanjenje diskriminacije nije moguće bez unapređenja položaja LGBT+ populacije kao jedne od ranjivih grupa. Takođe, Srbija se obavezala da pažljivo prati uticaj ova dva instrumenta – i u pogledu punog poštovanja prava LGBT+ osoba – preduzimajući korektivne mere gde je potrebno.

Izveštaj o sprovođenju Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2022. do 2030. godine³⁷ konstatuje da je položaj LGBT osoba unapređen u odnosu na period pre njenog donošenja. Međutim, i dalje nisu regulisana važna pitanja za položaj LGBT zajednice (registrowanje istopolnih zajednica, prava trans i interseks osoba, građanska i druga prava koja se odnose na nasleđivanje, penzije i dr.).

Takođe se konstatuje da je u Republici Srbiji doneto nekoliko anti-diskriminacionih zakona, kao i da je u većinu ostalih zakona koji su usvojeni u poslednjoj deceniji uvedena antidiskriminaciona odred-

34 Polazne osnove za izradu Nacrta zakona o istopolnim zajednicama. Dostupno na: <https://pescanik.net/wp-content/uploads/2021/02/Polazne-osnove-za-izradu-Nacrta-zakona-o-istopolnim-zajednicama-l.pdf>.

35 Strategija prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2022. do 2023. godine, Vlada RS, 1. februar 2022. godine. Dostupno na: <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2022/12/2>.

36 Akcioni plan za period 2022–2023. godine za sprovođenje Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2022. do 2030. godine, Vlada RS, 12. oktobar 2022. godine. Dostupno na: <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/drugiakt/2022/112/1>.

37 Izveštaj o sprovođenju Akcionog plana za 2022. godinu, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog. Dostupno na: <https://www.minljmpdd.gov.rs/doc/izvestaji/Godisnji-izvestaj-o-sprovodj.Akcionog-plana-prevencija-i-zastita-od-diskriminacije.pdf>.

ba u oblasti koju regulišu. Zakon o zabrani diskriminacije iz 2009. godine izmenjen je i dopunjen 2021. godine kako bi se, nakon nekoliko godina rada na unapređenju teksta, sprovela dalja zakonska usaglašavanja s pravnim tekovinama Evropske unije. Takođe, 2021. godine konačno je usvojen novi Zakon o rodnoj ravnopravnosti. Od 2015. godine, nakon predstavljanja modela Zakona o rodnom identitetu i pravima interseks osoba, ovaj zakon još uvek nije usvojen, a ista je situacija i sa zakonom o istopolnim zajednicama.

Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije Saveta Evrope (ECRI), u okviru Šestog ciklusa monitoringa, posetila je našu državu u periodu od 3. do 7. aprila 2023. godine, fokusirajući se na tri teme: efektivna jednakost i pristup pravima; govor mržnje i nasilje motivisano mržnjom; integracija i inkluzija. Na završnom sastanku 7. aprila 2023. godine, delegacija EKRI-ja je najavila dve prioritete preporuke koje naša država treba da sprovede u roku od dve godine od objavljivanja zvaničnog izveštaja o Republici Srbiji. Jedna se odnosi na sprovođenje sveobuhvatnog istraživanja u oblasti govora mržnje, njegovim izvorima, uticaju na ciljne grupe, uz potrebne mere za sprečavanje, a druga na regulisanje istopolnih zajednica.

Susedne zemlje su pokazale veći napredak. Crna Gora je 2020. godine usvojila Zakon o životnom partnerstvu lica istog pola,³⁸ a Hrvatska ima zakone koji regulišu istopolna partnerstva iz 2003.³⁹ i 2014.⁴⁰ godine, s presudama Ustavnog suda⁴¹ u korist prava na usvajanje dece za istopolne parove. Ustavni sud Slovenije je 2020. godine utvrdio⁴² da su određeni zakoni o braku i porodičnim odnosima neusaglašeni s ustavom, što ukazuje na regionalni trend ka većem priznavanju LGBT+ prava. Legalizacija istopolnih brakova je

38 Zakon o životnom partnerstvu lica istog pola. Dostupno na: <https://me.propisi.net/zakon-o-zivotnom-partnerstvu-lica-istog-pola/>.

39 Zakon o životnom partnerstvu, Narodne novine, broj 116/2003. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_07_116_1584.html.

40 Zakon o životnom partnerstvu, Narodne novine, broj 92/2014. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_07_92_1836.html.

41 „Dugine obitelji: Ustavni sud spriječio diskriminaciju“, Slobodna Evropa. Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/dugitne-obitelji-ustavni-sud-hrvatska/30426765.html>.

42 „Istorijska odluka Ustavnog suda Slovenije: Presudom legalizovan istopolni brak“, Euronews, dostupno na: <https://www.euronews.rs/evropa/region/54844/istorijska-odluka-ustavnog-suda-slovenije-presudom-legalizovan-istopolni-brak/vest>

u poslednjih trideset godina uzela maha na globalnom nivou, posebno u Evropi. Trideset i tri zemlje širom sveta, od kojih je devetnaest u Evropi, otvorile su građanski brak za istopolne parove.

V. ZAKLJUČAK

Dosadašnji tok razvoja LGBT+ prava u Srbiji ukazuje na značajne izazove proizašle iz neslaganja između formalnih zakonskih odredbi i stvarne situacije, kao i na nedostatak zakonskog uređenja, posebno kad se radi o istopolnim zajednicama i rodnom identitetu. Iako je Srbija preuzela obaveze usvajanjem antidiskriminacionih politika, jasno je da implementacija ovih politika ne prati formalno priznavanje prava LGBT+ osoba. Ovi izazovi ne samo da otežavaju ostvarivanje zakonskih prava, već u određenim situacijama ukazuju na potencijalno nazadovanje u pogledu ostvarenih prava, dodatno komplikujući situaciju.

Jedna od ključnih problema proizlazi iz razlike između teorijskih okvira zakona i njihove stvarne primene. Mogući razlozi za to uključuju nedostatak svesti među građanima, neodgovarajuću obuku pravosudnog osoblja ili nedostatak političke volje da se ova pitanja reše.

Takođe zabrinjava zavisnost ostvarivanja prava LGBT+ osoba od dnevnopolitičkih pitanja. Ako prava ove zajednice podležu promenama u skladu s političkim previranjima, to može izazvati osećaj nesigurnosti i ugroziti dugoročnu održivost postignutih prava.

U tom kontekstu, usvajanje zakona o istopolnim zajednicama ne bi samo označilo značajan trenutak u razvoju LGBT+ prava u Srbiji, već bi predstavljalo i prekretnicu, odnosno simbol postignutog konsenzusa među građanima u vezi s ključnim pitanjima koja se tiču života članova ove zajednice. Ovaj zakon bi trebalo da bude podržan sveobuhvatnim rešenjima koja pružaju čvrst okvir za zaštitu prava istopolnih parova.

Ponovno pokretanje zakonodavnog procesa trebalo bi da prati istinska posvećenost postizanju široke saglasnosti i podrške. Svaka

buduća rasprava o zakonu trebalo bi da doprinese proširivanju, a ne smanjenju dogovorenih prava. Usklađivanje s međunarodnim standardima, a posebno praksom Evropskog suda za ljudska prava, ključno je kako bi se osigurala doslednost i usklađenost s evropskim vrednostima i normama.

Ovaj korak bi približio Srbiju susednim zemljama, koje već primenjuju slična pravna rešenja, pridonoseći regionalnoj harmonizaciji i podržavajući preporuke međunarodnih tela poput Evropske komisije protiv rasizma i netolerancije (ECRI) i Komiteta za ljudska prava Ujedinjenih nacija. To bi bilo u skladu i sa snažnim fokusom koji je stavljen na rešavanje ovog pitanja u četvrtom ciklusu UPR procesa.

U srpskom društvu postoji hitna potreba za konstruktivnim dijalogom kako bi se prevazišle predrasude i otpor prema pravima LGBT+ zajednice. Edukacija i otvorena komunikacija ključni su u procesu podizanja svesti i stvaranja prostora za razumevanje i prihvatanje raznolikosti.

Usvajanje zakona o istopolnim zajednicama ne bi smelo biti samo pravna obaveza, već se mora posmatrati i kao moralni imperativ za Srbiju. To bi bio odraz posvećenosti inkluzivnosti, jednakosti i poštovanju ljudskih prava, što su ključni i neophodni principi za napredak društva i izgradnju pozitivnog međunarodnog ugleda Srbije.

